

Nusikaltimų aukos ES: aukoms teikiama parama ir jos pobūdis

Santrauka

/// *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos
47 straipsnyje visiems ES asmenims
garantuojama teisė į veiksmingą teisinę gynybą.*

Nusikaltimų aukoms teikiamos paramos paslaugos yra labai svarbios siekiant teisingumo aukų atžvilgiu ir užtikrinant galimybę apginti savo teises. Paramos aukoms paslaugos – tai pagalba aukoms, kuria jos gali pasinaudoti prieš baudžiamosios bylos nagrinėjimą, jo metu ir po jo, be to, šiai pagalbai taip pat priskiriama emocinė ir psichologinė parama ir konsultacijos teisiniais, finansiniais ir praktiniais klausimais, įskaitant informavimą apie pakartotinės viktimizacijos riziką. Šias paslaugas kasdien teikia visoje ES veikiančių paramos aukoms tarnybų darbuotojai, įskaitant savanorius, kurie atlieka labai daug darbo užtikrindami, kad būtų įgyvendintos aukų teisės kreiptis į teismą.

Atsižvelgiant į tokių paslaugų prieinamumą, galima nustatyti aukų galimybes veiksmingai pasinaudoti teise kreiptis į teismą, kaip nustatyta Europos Sąjungos (ES) pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje

„Teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą“. Aukų teisė kreiptis į teismą aiškiai įtvirtinta ne tik ES pirminėje ir antrinėje teisėje, bet ir Europos Tarybos ir Jungtinių Tautų (JT) dokumentuose ir nacionalinės teisės aktuose. Tačiau ši teisė praktinį pagrindą įgyja tik tuomet, kai aukos žino tokią paramą esant ir joms padedama ja pasinaudoti. Nusikaltimų aukų direktyva (Direktyva 2012/29/ES) – tai didelis žingsnis į priekį nusikaltimų aukų apsaugos srityje.

Šioje santraukoje aptariamos ES pagrindinių teisių agentūros (FRA) visoje ES nusikaltimų aukoms teikiamų paramos paslaugų atsižvelgiant į pagrindines teises tyrimo išvados. Santraukoje apžvelgiama, kaip šiuo metu 28 ES valstybėse narėse aukoms teikiamos praktinės paramos paslaugos dera su Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatytais paramos aukoms uždaviniais ir tikslais. Daugiausia dėmesio skiriama direktyvos 8 ir 9 straipsniams, kuriuose reglamentuojama paramos tarnybų veikla, tačiau nepamirštama išnagrinėti ir kitų glaudžiai susijusių nuostatų.

Pagrindinės išvados ir įrodymais pagrįsti patarimai

Paramos aukoms tarnybų veikla 28 ES valstybėse narėse buvo plėtojama nevienodai. FRA surinkti duomenys rodo, kad tokių tarnybų valstybėse narėse veikla plėtojama nevienodu tempu, laikantis įvairių požiūrių, skirtingomis aplinkybėmis ir taikant skirtingus darbo organizavimo modelius. Dėl šių nevienodų aplinkybių siūlomos skirtingo pobūdžio ir apimties

paslaugos. Tai reiškia, kad kai kuriose valstybėse narėse praktiškai įgyvendinti Nusikaltimų aukų direktyvą išties bus sunku. Atlikusi tyrimą, FRA išskyrė keletą konkrečių sričių, kuriose valstybės narės šiuo metu nėra įgyvendinusios Nusikaltimų aukų direktyvos reikalavimų. Vienas iš pagrindinių uždavinių yra susijęs su pareiga užtikrinti, kad visos aukos,

atsižvelgdamos į savo poreikius, galėtų pasinaudoti paramos aukoms paslaugomis. Todėl, siekiant įgyvendinti direktyvos uždavinius, būtina imtis aktyvesnių veiksmų.

Anksčiau FRA atliekant tyrimą nustatytas nusikaltimų, apie kuriuos nepranešta, lygis tik patvirtina, kad aukos šiuo metu visapusiškai nesinaudoja arba negali pasinaudoti savo teisėmis. Pavyzdžiui, keturių atliktų didelio masto apklausų, susijusių su mažumų persekiojimu, LGBT asmenimis, antisemitinėmis nusikalstamomis veikomis ir smurtu prieš moteris, rezultatai aiškiai rodo, kad dauguma aukų nepraneša policijai apie nusikaltimus. Nors vykdamas šias keturias apklausas buvo nagrinėjama konkrečių kategorijų aukų (pvz., nuo smurto nukentėjusių moterų) padėtis, tačiau padarytos išvados (pvz., susijusios su nusikaltimais, apie kuriuos nepranešama) dažnai gali būti pritaikomos apskritai visoms nusikaltimų aukoms, todėl atskaitoje atkreipiamas dėmesys į bendresnio pobūdžio išvadas.

Nors dar esama neišspręstų uždavinių, FRA įrodytai taip pat atskleidžia nemažai teigiamų pokyčių ir perspektyvios patirties pavyzdžių. Nors šie patirties pavyzdžiai gali būti naudojami kaip įkvėpimo šaltinis toliau tobulinant paramos aukoms tarnybų veiklą nacionaliniu ir ES lygmenimis, tačiau negalima pervertinti su jomis susijusių skirtingų istorinių ir kultūrinių aplinkybių. Svarstant galimybę perkelti šiuos modelius ir sprendimo būdus į kitą valstybę, į šiuos skirtumus reikėtų atsižvelgti.

Remdamasi savo išvadomis, FRA suformulavo nuomones, kuriose ES institucijoms ir valstybėms narėms siūloma imtis konkrečių priemonių paramos aukoms teikiamoms paslaugoms pagerinti.

Aukų teisės pagal Europos ir nacionalinę teisę

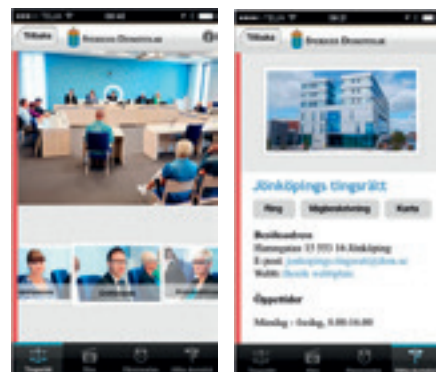
Kalbant apie teisės aktus, pažymėtina, kad apsaugos priemonės, kuriomis užtikrinama aukų teisių apsauga, yra nustatytos įvairiose srityse ir įvairiais lygmenimis, t. y. tiek ES pirminėje teisėje, tiek neprivalomą teisinę galią turinčiuose nacionaliniuose aktuose. Visi šie šaltiniai sudaro nemažą teisės aktų ir kitų priemonių rinkinį, kurio tikslas – užtikrinti pagrindinę aukų teisę kreiptis į teismą. Vis dėlto kiekvienoje ES valstybėje narėje skiriasi supratimas, kaip turėtų būti užtikrinama aukų teisė kreiptis į teismą; iš dalies tokia padėtis susidarė dėl skirtingo aukos vaidmens baudžiamajame procese. Vėliau šie skirtumai daro įtaką formuojant skirtingus požiūrius į paramą aukoms.

NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Parama nusikaltimų aukoms naudojant taikomas programas

Teismo vadovas (šved. *domstolsguiden*), Švedija

Šioje taikomojoje programoje pateikiamos teismo posėdžių salės nuotraukos ir išsami informacija apie teismo posėdyje dalyvaujančių asmenų vaidmenį. Taikomojoje

programoje

taip pat galima rasti filmuotą medžiagą, kurioje naudotojas supažindinamas su teismo proceso eiga. Joje yra teismo vietos paieškos programa, kurioje galima rasti informaciją apie teismo darbo laiką, atvykimo nuorodas ir kontaktinę informaciją.

Žr. www.domstol.se/Ladda-ner--bestall/Domstolsguiden/.

Saragosos miesto teismas (isp. *Ciudad de la Justicia Zaragoza*), Ispanija

Ši taikomoji programa, sukurta Ispanijos Aragono regiono vyriausybės, skirta visuomenei ir praktikuojantiems teisininkams. Taikomojoje programoje galima pasinaudoti mieste esančio naujo teismo pastato vietos paieškos funkcija ir susipažinti su bylų nagrinėjimo tvarkaraščiu, be to, programa siunčia asmenims įspėjimus apie baigtas nagrinėti teismo bylas.

Priemonę galima atsisiųsti šiais adresais: <https://itunes.apple.com/es/app/ciudad-de-la-justicia/id642741128?mt=8> (iOS);

<https://play.google.com/store/apps/details?id=es.ciudadjusticiazaragoza> (Android).

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, buvo imtasi bendrų ES veiksmų siekiant nustatyti vienodus būtiniausias aukų teisių apsaugos standartus. 2001 m. kovo 15 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose buvo svarbus postūmis ir pagrindas rengiant Nusikaltimų aukų direktyvą. Iš ES valstybių narių buvo reikalaujama iki 2006 m. suderinti savo teisės aktus su pamatiniu sprendimu. Vis dėlto daugelis, įskaitant Europos Komisiją, pripažino, kad šis teisės aktas nebuvo tinkamai įgyvendintas. Todėl įsigaliojus Nusikaltimų aukų direktyvai daugiausia dėmesio buvo skiriama veiksmingam jos įgyvendinimui¹.

Perspektyvi patirtis

Veiksmingo aukų teisių įgyvendinimo ES teisėje palengvinimas: Europos Komisijos parengtos gairės

Kad būtų lengviau veiksmingai ir laiku įgyvendinti Nusikaltimų aukų direktyvą, Europos Komisija parengė gaires, kurių tikslas – padėti ES valstybėms narėms vienodai suprasti šios direktyvos nuostatas.

Žr. http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/victims/guidance_victims_rights_directive_en.pdf (anglų k.).

Aukų teisės kreiptis į paramos tarnybas ir teisės į veiksmingą teisinę gynybą užtikrinimas

Galimybė aukoms veiksmingai kreiptis į teismą iš esmės priklauso nuo tikslinių paramos aukoms paslaugų prieinamumo. Į poreikį teikti aukoms įvairias paslaugas, kurios leistų joms pasinaudoti savo teisėmis, FRA dėmesį atkreipė savo tyrime, susijusiame su nuo nusikaltimų nukentėjusių žmonių patirtimi. Pavyzdžiui, ES-MIDIS apklausos rezultatai, susiję su patirtimi nukentėjus nuo neapykantos nusikaltimo, ir pranešimo apie smurtą prieš moteris būdus apklausos rezultatai rodo, kad, siekiant didinti pranešimų apie nusikaltimus skaičių, reikia atlikti patobulinimus.

Visapusiškas aukos padėties įvertinimas

Aukos koncepcija normatyvinėje (teisinėje ir kultūrinėje) aplinkoje ir aukos vaidmuo, kurį ji, kaip manoma, atlieka baudžiamajame procese, labai priklauso nuo istorinės kiekvienos valstybės narės teisinės sistemos raidos ir tai daro įtaką paramos aukoms tarnybų koncepcijai. Įvairūs požiūriai į aukų teises atspindi nevienodą pačios aukos sąvokos supratimą. Ši įvairovė išlieka nepaisant to, kad ES teisės aktai, susiję su nusikaltimų aukomis, galioja nuo 2001 m.

Kitaip nei Tarybos pamatiniame sprendime, direktyva įvairiose srityse nustatomi griežtesni standartai, todėl susijusių nacionalinės teisės sąvokų apibrėžtys arba jų aiškinimas taip pat turėtų būti atitinkamai pakeistas. FRA išvadose teigiama, jog kai kurių ES valstybių narių teisės aktus šiuo atžvilgiu gali prireikti pakeisti, kad jie atitiktų Nusikaltimų aukų direktyvą. Kai kurių valstybių narių teisės aktuose, pvz., aukos sąvoka apibrėžiama siaurai, į ją neįtraukiant „netiesioginių“ aukų, pvz., šeimos narių. Kitose valstybėse narėse šios sąvokos apibrėžtis apskritai nenustatyta.

Pakankamų išteklių skyrimas

Tam tikros naujos pareigos, taip pat neprivalomos pamatinio sprendimo nuostatos, kurios įsigaliojus Nusikaltimų aukų direktyvai tapo privalomomis normomis, reikš, kad ES valstybės narės turės papildomai investuoti į personalą, įrangą arba patalpas. Tai, pvz., apima aukoms skirtų laukiamųjų, atskirtų nuo kaltinamųjų laukiamųjų, įrengimą. Valstybės narės taip pat turi įsigyti vaizdo konferencijoms ir įrašams reikalingą įrangą, numatyti privalomą pareigūnų, su kuriais pirmiausia bendrauja aukos, pvz., policininkų ir teismo darbuotojų, mokymą ir užtikrinti, kad aukų padėtis siekiant nustatyti specialius su jų apsauga susijusius poreikius būtų vertinama individualiai.

¹ Žr. 2004 ir 2009 m. Europos Komisijos komunikatus dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose (COM(2004) 54 *final*/2 ir COM(2009) 166 *final*), taip pat 2011 m. poveikio įvertinimą, pridėtą prie Komisijos pasiūlymo dėl direktyvos, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai (SEC(2011) 780 *final*).

FRA nuomonė

ES valstybės narės privalo užtikrinti veiksmingą paramos paslaugų teikimą ir prieigą prie jų, kad būtų laikomasi Nusikaltimų aukų direktyvos reikalavimų ir Chartijos 47 straipsnyje nustatytų pareigų. Įgyvendindamos Nusikaltimų aukų direktyvą, ES valstybės narės turėtų atsižvelgti į 47 straipsnį ir susijusias EŽTT praktiką, kad įvertintų aukų teises, susijusias su aktyviu dalyvavimu baudžiamosiose bylose, pvz., teisę būti išklaustyms ir teisę pateikti įrodymus.

Nusikaltimų aukų direktyvoje reikalaujama aukos šeimos narius įtraukti į aukos apibrėžtį (atsižvelgiant į aukas, kurių mirtis yra tiesioginė nusikalstamos veikos priežastis), kad jos, atsižvelgdamos į savo poreikius ir dėl aukai padaryto nusikaltimo patirtos žalos dydį, taip pat galėtų pasinaudoti paramos aukoms paslaugomis. Todėl sąvoka „šeimos nariai“, kaip ir kitos pagrindinės sąvokos, pvz., „ypač pažeidžiamas“, turėtų būti aiškinama plačiai, kad be reikalo nebūtų ribojamas galimų teisių turėtojų sąrašas.

ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad laikysis Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatytų naujų pareigų, susijusių su policijos pareigūnų ir teismo darbuotojų mokymu, individualiai vertins aukas ir užtikrins, kad naujose teismo patalpose būtų įrengti atskiri laukiamieji. ES valstybės narės turėtų numatyti galimybę skirti papildomus išteklius, kurių gali prireikti siekiant įgyvendinti tokias priemones iki direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino.

Paramos aukoms aspektai

Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatytas platus paramos aukoms aiškinimo pagrindas, kuris neapsiriboja jos 8 ir 9 straipsniuose nustatytais funkcijomis. Šį pagrindą sudaro įvairios teisės, kurias valstybė turi garantuoti ir kurias įgyvendinant dalyvauja kiti paramos aukoms sistemos subjektai. Tiesą sakant, teisė į teisinę pagalbą, aukų nukreipimas į įvairias susijusias tarnybas arba teismo nagrinėjimo metu galiojančios teisės, kuriomis siekiama apsaugoti auką nuo antrinės viktimizacijos, padeda užtikrinti visapusišką ir veikiančią paramos aukoms sistemą. Vis dėlto ši sistema negali visiškai funkcionuoti, jei joje nedalyvauja įvairūs nevalstybiniai subjektai.

Parama aukoms iš dalies yra pagrįsta teisėta galimybe pasinaudoti aukų teisėmis. Visų pirma teismo procese aukoms teikiama parama priklauso nuo aukoms priskirto vaidmens ir jų teisinės padėties šiame procese. Kuo daugiau teisių kaip baudžiamojo proceso šalis turi auka, tuo svarbiau, kad paramos tarnybos konsultuotų aukas ir ragintų jas kuo labiau išnaudoti šias teises savo interesams apginti.

FRA išvados taip pat atskleidžia neįpareigojančių priemonių ir praktikos svarbą. Teisės aktai sudaro tik dalį visos ES valstybėse narėse aukoms teikiamos paramos sistemos ir patys savaime (jei nėra tinkamai taikomi) negarantuoja aukų teisių. Galioja nemažai teisiškai neprivalomų dokumentų ir politinių priemonių, kurios sėkmingai papildo, o kai kuriose nacionalinėse sistemose net pakeičia, teisės aktus.

Prieinama teisinė pagalba

Nors daugumoje ES valstybių narių beveik visos aukos gali naudotis teisine pagalba, tačiau FRA išvados rodo, kad ši pagalba dažnai teikiama tik jei tenkinamos tam tikros sąlygos, pvz., susijusios su pragyvenimo lėšų vertinimu (siekiant nustatyti asmenis, kurie dėl savo finansinės padėties turi teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą) arba teisėtu buvimu šalyje. Šios sąlygos gali būti pateisinamos, tačiau dėl jų gali atsirasti sudėtingų biurokratinių kliūčių, ypač tais atvejais, kai, siekiant apsaugoti aukos teises, teisinę pagalbą būtina gauti skubiai. Be to, pagal kai kuriuos pasaulinius standartus lėšas rekomenduojama vertinti labiau ribotais atvejais. Pavyzdžiui, 2012 m. Jungtinių Tautų gairėse ir principuose dėl galimybės gauti teisinę pagalbą baudžiamajame procese nustatyta, kad vaikų atžvilgiu toks vertinimas niekada neturi būti atliekamas.

Veiksmingų mokymo sistemų užtikrinimas

Veiksmingos specialistų mokymo sistemos kūrimas, kaip to reikalaujama Nusikaltimų aukų direktyvos 25 straipsnyje, yra ilgalaikis uždavinys. FRA išvados rodo, kad kai kurios ES valstybės narės daug dėmesio skiria su specialiomis aukų grupėmis susijusiems mokymo kursams. Kitos rengia pareigūnų, kurie, tikėtina, bendraus su aukomis (pvz., policijos pareigūnai ir teismo darbuotojai), mokymo kursus, tačiau jie nėra privalomi. Todėl ES valstybės narės raginamos didinti savo mokymo pajėgumus ir baudžiamosios teisenos specialistų informuotumą apie specialių aukų grupių poreikius. Jos raginamos, kai tinkama, įtraukti nevyriausybinės paramos aukoms tarnybas.

Informacijos teikimas, įskaitant aukų nukreipimą į kitas paramos tarnybas

Kaip nustatyta Nusikaltimų aukų direktyvos 2 skyriuje, laiku teikti tikslią informaciją apie aukų teises yra labai svarbu siekiant sudaryti sąlygas aukoms pasinaudoti savo teisėmis ir padeda nukreipti jas į tinkamiausias paramos tarnybas. Informacijos trūkumas iš esmės trukdo aukoms pasinaudoti savo teisėmis, be to, aukų pasitenkinimo paramos tarnybomis tyrimai ne kartą atskleidė, kad informacijos trūkumas yra pagrindinis nepasitenkinimo baudžiamuoju procesu šaltinis ir todėl aukos atsisako aktyviai dalyvauti baudžiamosiose bylose². Todėl priemonės aukų informuotumui apie turimas teises didinti yra neką mažiau svarbios nei galimybė gauti su konkrečia byla susijusią konkrečią informaciją. Šioje ataskaitoje aptarti gerosios patirties pavyzdžiai rodo, kad glaudus kompetentingų institucijų ir paramos aukoms organizacijų bendradarbiavimas gali palengvinti aukų nukreipimą.

Nusikaltimų, apie kuriuos nepraneša aukos, problemos sprendimas

FRA tyrimo, įskaitant keturias atliktas didelio masto apklausas, susijusias su mažumų persekiojimu, LGBT asmenimis, antisemitinėmis nusikalstamomis veikomomis ir smurtu prieš moteris, rezultatai aiškiai rodo, kad dauguma aukų nepraneša policijai apie nusikaltimus. 2013 m. gruodžio 6 d. Tarybos išvados dėl kovos su neapykantos nusikaltimais ES ir 2014 m. birželio 5 d. Tarybos išvados dėl visų rūšių smurto prieš moteris ir mergaites prevencijos ir kovos su juo tik patvirtina šias išvadas. Vis dėlto aukos gali kreiptis į kitus asmenis ar organizacijas. FRA apklausos dėl smurto prieš moteris išvados rodo, kad labiau tikėtina, jog smurto šeimoje aukos kreipsis į gydytojus ir sveikatos priežiūros institucijas, o ne į kurią nors kitą profesionalią organizaciją ar NVO. Todėl šie specialistai galėtų atlikti pagrindinį vaidmenį nustatant aukoms reikalingą paramą ir ją teikiant. Vis dėlto įrodymai taip pat rodo, kad gydytojai ir kiti gydymo įstaigų specialistai retai apmokomi veiksmingai reaguoti į smurtą šeimoje. Todėl iniciatyvas, susijusias su sveikatos priežiūros specialistų mokymu ir informavimu, galima vertinti kaip perspektyvią patirtį, visų pirma atsižvelgiant į tai, kad 87 proc. iš 42 000 FRA tyrime dėl smurto prieš moteris apklaustų moterų nurodė, jog teigiama vertintų papildomus gydytojų, supratusių, kad moteris tapo smurto auka, klausimus.

NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Specialios nusikaltimų aukoms skirtos skiltys Europos e. teisingumo portale

Europos e. teisingumo portalas yra bendras elektroninis teisingumo erdvės informacijos šaltinis, kuriuo siekiama palengvinti ES žmonių gyvenimą suteikiant informaciją apie teismų sistemas ir užtikrinant geresnes sąlygas kreiptis į teismus ES visomis 24 oficialiosiomis ES kalbomis.

Žr. https://e-justice.europa.eu/content_victims_of_crime-65-lt.do.

² Žr., pvz., L. Sims ir A. Myhill „Policing and the Public: Findings from the 2000 British Crime Survey. Home Office Research Findings No. 136“, Londonas, Home Office, 2001 m. ir J. Wemmers „Victim notification and public support for the criminal justice system“, *International Review of Victimology*, 6 t., Nr. 3, 1999 m.

FRA nuomonė

Pagal Nusikaltimų aukų direktyvos 13 straipsnį baudžiamajoje byloje dalyvaujančioms aukoms garantuojama teisinė pagalba turėtų būti prieinama tokiomis pat sąlygomis, kokiomis ja šiuo metu naudojasi kaltinamieji. Reikėtų nustatyti biurokratinės kliūtis, pvz., ilgas bylos nagrinėjimo procesas arba pragyvenimo lėšų įvertinimas, ir jas pašalinti. Reikalavimas įvertinti pragyvenimo lėšas ne visada gali atitikti JT gaires.

Reformuojant įstatymus reikėtų siekti didesnės aukų integracijos į baudžiamosios teisenos sistemą. Aukoms reikėtų sudaryti sąlygas atlikti svarbesnį vaidmenį baudžiamajoje byloje, kaip nustatyta Nusikaltimų aukų direktyvos 3 skyriuje. Baudžiamosios teisenos specialistai gali dalyvauti šiame procese jo metu teikdami aukoms rekomendacijas, padėdami joms suprasti teisės aktus ir visapusiškai susipažinti su tokio proceso praktiniais padariniais. Šį procesą iš esmės gali palengvinti baudžiamosios teisenos specialistų mokymas.

ES valstybės narės turėtų įgyvendinti priemones, kuriomis užtikrintų, kad aukos visuose proceso etapuose galėtų susipažinti su informacija apie savo teises ir prieinamas paramos paslaugas, taip pat su informacija, kuri yra susijusi su byla. ES valstybės narės turėtų visų pirma apsvastyti galimybę sukurti veiksmingą nukreipimo sistemą, kuri padėtų aukoms orientuotis paramos tarnybų sistemoje.

Siekdamos skatinti aukas pranešti apie nusikaltimus ir palengvinti tokių pranešimų teikimą, ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad aukoms ta informacija apie paramos paslaugas ir jų teises būtų prieinama visose institucijose ir valstybinėse tarnybose, į kurias kreipiasi aukos, įskaitant gydymo paslaugų teikėjus, be to, reikėtų užtikrinti, kad šių organizacijų personalas būtų apmokytas kompetentingai ir užjaučiamai bendrauti su aukomis.

NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Pranešimas apie nusikaltimus mobiliuoju telefonu: naudingos nusikaltimų aukoms skirtos taikomosios programos

Guardia civil (GDT), Ispanija

Šiai Ispanijos civilinių saugumo pajėgų (isp. *Guardia Civil*) kibernetinio nusikalstamumo skyriaus sukurtai taikomajai programai būdingos dvi skirtingos funkcijos: naudodamiesi viena funkcija, naudotojai gali būti informuojami apie naujausius internete pasitaikiusius sukčiavimo atvejus ir padarytus nusikaltimus, o kita funkcija leidžia piliečiams anonimiškai pranešti apie įtariamas nusikalstamas veikas. Taikomojoje programoje taip pat pateikiamos nuorodos į artimiausią civilinių saugumo pajėgų skyrių.

Priemonę galima atsisiųsti šiais adresais: <https://market.android.com/details?id=es.guardiacivil.gdt> (Android); <http://itunes.apple.com/es/app/gdt/id441712875?mt=8&ls=1> (iOS).

Federalinis apygardos prokuroras (isp. *Procuraduría General de Justicia del Distrito Federal*), Meksika

Ši priemonė padeda anonimiškai pranešti apie nusikaltimus ir pamestus nacionalinius tapatybės dokumentus arba pasus. Joje taip pat pateikiama naudinga informacija apie su baudžiamąja teise susijusius klausimus, pvz., prokuratūrų kontaktinė informacija.

Priemonę galima atsisiųsti šiais adresais: <http://www.pgjdf.gob.mx/index.php/servicios/enlinea/aplicacionpgjcdmx>; <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.tr3sco.pgjdf> (Android); <https://itunes.apple.com/us/app/pgjcdmx/id830812886?ls=1&mt=8> (iOS); <http://appworld.blackberry.com/webstore/content/31955/> (Blackberry).

Paramos aukoms tarnybos ES valstybėse narėse

Kai kurias konkrečias nuostatas, kuriomis reglamentuojama paramos aukoms teikimo tvarka, galima rasti Nusikaltimų aukų direktyvos 8 ir 9 straipsniuose. Šiais principais, steigiant paramos aukoms tarnybas arba vertinant šiuo metu atitinkamoje ES valstybėje narėje teikiamas paslaugas³, vadovaujasi kaip orientyrais arba bent jau tam tikrais atskaitos taškais. Šiuo metu valstybėse narėse veikiančių paramos aukoms tarnybų pajėgumai teikti paslaugas, atsižvelgiant į jų dydį, labai skiriasi.

Kalbant apie organizacijų, teikiančių paramą aukoms, steigimą arba plėtrą, pažymėtina, jog Nusikaltimų aukų direktyvos 8 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad valstybės narės gali pasinaudoti daugiau nei vienu organizaciniu modeliu. Paramos aukoms tarnybos gali būti steigiamos kaip viešosios organizacijos arba nevyriausybines organizacijos (NVO), jose gali dirbti specialistai arba savanoriai, be to, specialistų paslaugos gali būti teikiamos kaip papildomos bendro pobūdžio paramos aukoms paslaugos arba būti sudedamoji tokių paslaugų dalis. Valstybėse narėse taikomi modeliai yra įvairūs; tai galima pasakyti apie už paramos paslaugų teikimo priežiūrą atsakingą valstybinį subjektą, finansavimo būdus, geografinį paslaugų paskirstymą ir paslaugų dalį, kurią teikia savanoriai ir nuolatiniai darbuotojai.

Vyriausybės sprendimas steigti viešąją organizaciją ar skatinti privačias iniciatyvas, kuriomis remiamas pilietinės visuomenės gebėjimų stiprinimas, nėra vien organizacinis ir techninis klausimas. Jis yra susijęs su politiniais aspektais, pvz., pilietinės visuomenės organizacijų, atstovaujančių piliečiams sprendžiant visuotinės svarbos klausimus, lygmeniu teikiama nauda bendruomenei. Galiausiai klausimas yra glaudžiai susijęs su bendru supratimu apie tai, kaip turėtų būti kuriama demokratinė visuomenė, t. y. ar šiam klausimui priskiriama viešoji sritis, kurią iš dalies toliau formuoja pilietinės visuomenės organizacijos, kurias vyriausybė remia ir stebi, tačiau nekontroliuoja. Panašios išvados taip pat taikomos nagrinėjant klausimą dėl savanorių dalyvavimo paramos aukoms organizacijose.

³ ESTT yra vienintelė institucija, turinti teisę pateikti kompetentingą ES teisės išaiškinimą, todėl ji turi teisę nuspręsti, ar Nusikaltimų aukų direktyvos 8 straipsnis turi būti aiškinamas kaip su rezultatu ar priemonėmis susijusi pareiga; antruoju atveju reikalaujama, kad vyriausybės atitinkamomis aplinkybėmis apdairiai imtųsi visų pagrįstų joms prieinamų priemonių, kad palaipsniui ir laiku sukurtų visapusišką paramos aukoms tarnybų sistemą.

Nepaisant pasirinkto modelio, vyriausybės privalo užtikrinti tam tikras funkcijas, įskaitant teikiamų paslaugų koordinavimą, iniciatyvas, susijusias su paslaugų, kurių gali trūkti, kūrimu, paramos aukoms teikimo standartų apibrėžimą ir sprendimų, susijusių su paramos paslaugų finansavimu, priėmimą.

Bet kokios formos paramos aukoms tarnybos organizacinė priklausomybė turi būti matoma ir patikima. Todėl atrodo, kad probacijos tarnybos nėra tinkamos, be kita ko, paramos aukoms paslaugoms teikti, net jeigu įkuriami griežtai atskirti organizaciniai padaliniai. Tačiau net ir tokiu atveju kils įtarimų, kad darbuotojai vis tiek paisys bendrų organizacijos interesų. Tai gali sumenkinti tiek aukų, tiek nusikaltėlių pasitikėjimą darbuotojais ir partarųjų pasiryžimu kartais visą dėmesį skirti jų interesams. Remiantis panašiomis išvadomis taip pat galima pagrįsti poreikį atskirti paramos aukoms tarnybas nuo aukų ir nusikaltėlių taikinimo tarnybų.

Nepaisant skirtumų, iš FRA išvadų matyti kai kurie nauji aktualūs klausimai. Dauguma ES valstybių narių atsakomybę už paramos paslaugų teikimą paskirsto kelioms ministerijoms. Dauguma jų taip pat kliaujasi viešųjų ir privačiųjų įstaigų, teikiančių bendro pobūdžio paramą aukoms, bendradarbiavimu. Labiausiai paplitęs modelis, susijęs su geografiniu bendro pobūdžio paramos paslaugų paskirstymu, yra pagrįstas griežtu skirstymu į regionus, nepaisant valstybės narės dydžio arba viešo ar privataus pagrindinių paslaugų teikėjo. Daugumoje valstybių narių paslaugas iš esmės teikia savanoriai, o ne nuolatiniai darbuotojai, nors jų užduotys ir jiems teikiami mokymai skiriasi ne tik pagal paslaugų teikėjo pobūdį, bet ir pagal istorines atitinkamos šalies savanoriavimo tradicijas.

Steigdamos, plėsdamos arba stiprindamos paramos aukoms paslaugų sistemą, valstybės narės gali pageidauti atsižvelgti į kitų valstybių narių patirtį, tačiau tokiu atveju būtina atidžiai įvertinti vienoje valstybėje narėje taikomų modelių ir sprendimo būdų perkėlimą į kitą valstybę narę. Būtina atsižvelgti į keletą aspektų. Jie gali būti susiję su kultūriniais privačių iniciatyvų ir dalyvavimo sprendžiant bendros svarbos klausimus skirtumais arba piliečių pasirengimu savanoriauti.

Atsižvelgiant į vyraujančią organizacinę įvairovę, galima daryti išvadą, kad galutinių atsakymų į klausimus, susijusius su tuo, kuriems sprendimo būdams reikia teikti pirmenybę, nėra. Dažnai skirtingiems atsakymams pagrįsti galima rasti tvirtų argumentų.

Pagrindiniai paramos aukoms modeliai

ES valstybėse narėse galima išskirti tris pagrindinius bendro pobūdžio paramos aukoms tarnybų modelius. Skirtumas daromas tarp (ne)vyriausybinių pagrindinių bendro pobūdžio paramos teikėjų ir jų finansavimo šaltinių. Toliau pateiktoje lentelėje parodytas kiekvienoje valstybėje narėje vyraujantis modelis.

	1. Ne mažiau kaip vienas nacionalinis pagrindinis bendro pobūdžio paslaugų teikėjas (ir) arba struktūra yra įsteigta ir finansuojamas valstybės	2. Ne mažiau kaip vienas nacionalinis pagrindinis bendro pobūdžio paslaugų teikėjas yra nevyriausybinių pobūdžio organizacija, tačiau iš esmės priklauso nuo valstybės finansavimo	3. Ne mažiau kaip vienas nacionalinis pagrindinis bendro pobūdžio paslaugų teikėjas yra nevyriausybinių pobūdžio organizacija, tačiau valstybės finansavimas jos veiklai esminės įtakos neturi
AT			✓
BE	✓		
BG			
CY			
CZ	✓		
DE			✓
DK		✓	
EE	✓		
EL			
ES	✓		
FI		✓	
FR		✓	
HR	✓		
HU	✓		
IE		✓	
IT			
LT			
LU	✓		
LV			
MT		✓	
NL		✓	
PL		✓	
PT		✓	
RO			
SE		✓	
SI			
SK			✓
UK		✓	
Total	7	10	3

Pastaba. Lentelėje parodytos tos ES valstybės narės, kuriose veikia bent viena bendro pobūdžio paramos aukoms paslaugas teikianti tarnyba. Iš tyrimo matyti, kad Bulgarijoje, Kipre, Graikijoje, Italijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Rumunijoje ir Slovėnijoje nėra bendro pobūdžio paramos aukoms paslaugų (tai yra visoms, o ne konkrečios kategorijos aukoms skirtos paslaugos). Oranžine spalva pažymėtos dalys rodo, kad valstybėje narėje bendro pobūdžio paramos aukoms tarnybų nėra.

Šaltinis: FRA, 2014 m.; taip pat žr. <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services/models> (anglų k.).

Svarbus NVO vaidmuo ir nusikaltimų aukų gynība

Daugumoje ES valstybių narių dėl privačių paramos tarnybų veiklos visuomenėje buvo veiksminai aptariami nusikaltimų aukų interesai, be to, tai paskatino diskusijas teisėkūros srityje. Kai kurios

paramos tarnybos atlieka svarbias visuomenės informavimo funkcijas, įskaitant vyriausybės informavimą. Šios NVO gali viešai aptarinėti aukoms aktualiausius klausimus, nes jos aukoms paramą teikia kiekvieną dieną. Daugumą darbuotojų šias funkcijas vykdo net savanoriškai. Kai kuriose valstybėse narėse privačios asociacijos, kurios organizaciniu ir

finansiniu požiūriu yra nepriklausomos nuo vyriausybės, teikia bendro pobūdžio paramą aukoms. Jos nuolat viešai aptaria aukų interesus. Todėl kai kurios aplinkybės rodo, kad aukų teisių užtikrinimui tam tikrą reikšmę turi pajėgių ir tam tikru mastu nepriklausomų NVO buvimas.

Užtikrinta galimybė visoms aukoms pasinaudoti bendro pobūdžio parama

Daugumoje valstybių narių teikiamos tam tikros formos bendro pobūdžio paramos aukoms paslaugos, be to, visose valstybėse narėse paramos paslaugos teikiamos bent tam tikroms konkrečioms aukų grupėms. Tačiau aštuoniose valstybėse narėse vis dar reikia įsteigti bendro pobūdžio paramos aukoms tarnybas, kaip nustatyta Nusikaltimų aukų direktyvos 8 straipsnyje. Be to, 8 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad paslaugų teikimas nepriklauso nuo to, ar auka pateikė oficialų skundą. Paramos paslaugos turėtų būti finansuojamos skaidriai ir objektyviai, kad visi suinteresuotieji asmenys galėtų pasinaudoti paramos aukoms paslaugomis.

Visapusiškų ir konfidencialių paslaugų teikimas

Kad būtų teikiamos veiksmingos paramos paslaugos, organizacijos struktūra turi būti tokia, kad padėtų užtikrinti aukų pasitikėjimą. Tai, pvz., galima pasiekti užtikrinant, kad aukos nebūtų nukreipiamos į kitas organizacijas ir fizinius asmenis (nors kai kuriais atvejais toks nukreipimas gali būti neišvengiamas). Be to, nustatant paramos tarnybų užduotis daugiausia dėmesio reikėtų skirti vien paramos aukoms teikimui. Pavyzdžiui, paramos aukoms paslaugų derinimas su tarpininkavimo ir probacijos paslaugomis, kaip tai daroma keliose ES valstybėse narėse, nebūtų pakankamai naudingas siekiant didesnio pasitikėjimo paramos teikimo uždaviniu. FRA išvados taip pat rodo, jog dauguma ES valstybių narių negarantuoja aukų teisės į tai, kad teismo procese jas lydėtų paramą teikiantys asmenys.

Savanorių dalyvavimas

FRA tyrimo rezultatai rodo, kad dažniau kliaujamasi savanoriais; tokia padėtis iš dalies susidarė dėl ekonominių apribojimų ir savanoriavimo išpopuliarėjimo keliose ES valstybėse narėse, kuriose tokios tradicijos nėra labai tvirtos. Nors FRA išvados atkreipiamas dėmesys į poreikį nustatyti paramos aukoms srityje dirbančių savanorių ir profesionalių darbuotojų pusiausvyrą, tačiau iš esmės FRA įrodymai rodo, kad paramos aukoms sistemos daugumoje valstybių narių yra tam tikru mastu pagrįstos savanorių darbu. Pastebima tendencija, kad bendro

pobūdžio paramos aukoms paslaugos aktyviau teikiamos tose šalyse, kuriose savanoriavimo kultūra turi ilgalaikes tradicijas.

ES skėtinių organizacijų vaidmuo

Nemažai organizacijų ES lygmeniu gina apskritai visų aukų arba konkrečių aukų grupių (pvz., moterų, kurios tapo smurto aukomis) teises. Tokios organizacijos iš esmės padeda paversti ES gyvenančių asmenų teises tikrove. Dar svarbiau, kad ES lygmeniu veikiančių organizacijų įvairovė atspindi skirtingus požiūrius į aukų teises ir į paramos aukoms teikimo tvarką tiek tarp valstybių narių, tiek jų pačių viduje.

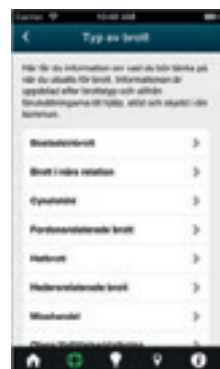
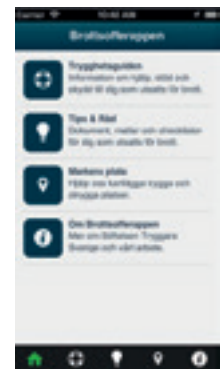
NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Parama nusikaltimų aukoms naudojant taikomąsias programas

Šios Švedijos (šved. *Brottsofferappen*) sukurtos taikomosios programos paskirtis – teikti informaciją nusikaltimų aukoms. Priemonėje nurodžius išsamią informaciją apie naudotojo buvimo vietą ir nusikaltimo rūšį, atliekama artimiausios policijos nuovados ir paramos tarnybų paieška. Joje taip pat pateikiamas kontrolinis sąrašas, padėsiantis užpildyti pranešimą apie nusikaltimą ir pateikti reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo.

Pagrindinė taikomosios programos idėja – pateikti tik tikslingą ir susijusią informaciją, kitaip tariant, su nusikaltimu ir buvimo vieta susijusią konkrečią informaciją. Informacija buvo surinkta iš visų susijusių institucijų ir organizacijų. Šią programą reikia reguliariai atnaujinti. Taikomajai programai sukurti prireikė apytiksliai 10 000 EUR, įskaitant techninius aspektus ir duomenų rinkimą. Faktiniai kūrimo darbai truko keturias savaites. Vėliau bus įdiegtos papildomos funkcijos, įskaitant kontrolinius sąrašus ir įspėjimus, kurie sudarys sąlygas naudotojui nusiųsti savo buvimo vietą pasirinktiems asmenims. Kurdamą priemonę organizacija iš esmės rėmėsi gausia savo darbuotojų, sprendžiančių su nusikaltimų aukomis susijusius klausimus, patirtimi.

Šaltinis: <http://brottsofferappen.org/>.

FRA nuomonė

ES valstybės narės, kurios dar neteikia bendro pobūdžio paramos paslaugų, raginamos imtis skubių veiksmų, kad užtikrintų atitiktį Nusikaltimų aukų direktyvai (8 straipsnis). Visos nusikaltimų aukos turi turėti galimybę nemokamai kreiptis į paramos tarnybas, be to, parama neturėtų būti teikiama tik tuo atveju, jeigu auka pranešė apie nusikaltimą policijai.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad parama aukoms būtų koordinuojama ir kad nukreipimas pagal Nusikaltimų aukų direktyvos 4 straipsnio 1 dalį ir 8 straipsnio 2 dalį būtų veiksmingas, visų pirma atsižvelgiant į tam tikras aukų grupes, kurios gali turėti specialių apsaugos poreikių ir priklausyti skirtingų ministerijų ir (arba) paramos organizacijų kompetencijai.

Parama aukoms turėtų būti teikiama taip, kad joms kuo daugiau naudotų suteiktų pasitikėjimu pagrįstas bendravimas. Paramos sistemoje reikėtų vengti aukos nukreipimo iš vieno paramos paslaugų teikėjo į kitą, jei tai nėra būtina. Šiuo atžvilgiu svarbu, kad kartu su aukomis teismo procese galėtų dalyvauti tas pats asmuo, kuris jai paramą teikia per teismo procesą ir po jo, kaip nustatyta Nusikaltimų aukų direktyvos 20 straipsnio c punkte.

Paramos tarnyboms turėtų būti sudarytos sąlygos veikti visiškai konfidencialiai ir atsižvelgti į aukų interesus, be to, visuomenėje turi vyruoti įsitikinimas, kad jos būtent taip ir veikia. Siekiant užtikrinti tokią veiklos orientaciją, paramą aukoms teikiančioms organizacijoms turėtų būti pavestos ne tik su tarpininkavimo arba probacijos paslaugų teikimu susijusios užduotys.

FRA pripažįsta, kad svarbu raginti piliečius dalyvauti teikiant viešąsias paslaugas, ir rekomenduoja ES valstybėms narėms imtis iniciatyvų siekiant skatinti savanoriavimą, visų pirma tose valstybėse narėse, kuriose savanoriškas darbas yra gana naujas reiškinys. Reikėtų atsižvelgti į profesionalių darbuotojų ir savanorių skaičių. Visų pirma organizacijos, kurios savo darbą grindžia savanoriavimu, turėtų užtikrinti, kad nuolatiniai darbuotojai savanoriams teiktų naudingus patarimus ir prižiūrėtų jų darbo kokybę. Paramą aukoms teikiančiose organizacijose dirbančių specialistų ir savanorių užduotys turi atitikti kokybės standartus ir paramą arba konsultacijas teikiančio asmens profesinį išsilavinimą.

ES turėtų toliau bendradarbiauti su Europos lygmeniu veikiančiomis paramos aukoms organizacijomis ir jas remti, naudotis jų kompetencija ir gebėjimu apibendrinti savo narių geriausią patirtį ir žinias. Šią kompetenciją taip pat sudaro papildomos paramos teikimas atsižvelgiant į poreikį palengvinti tarpvalstybinį paramos aukoms teikimą. Bendro pobūdžio paramos paslaugas teikiančios ES ir valstybių narių tarnybos turėtų bendradarbiauti su specializuotomis tarnybomis ir pasinaudoti jų turtinga patirtimi, visų pirma tai pasakytina apie organizacijas, kurios teikia paramą nuo smurto nukentėjusioms moterims.

Parama konkrečioms aukų grupėms

Nusikaltimų aukų direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės atsižvelgtų į konkrečių aukų grupių poreikius. Konkretūs poreikiai pirmiausia turi būti nustatomi atliekant individualų vertinimą, o tuomet, siekiant juos patenkinti, turi būti įsteigiamos specializuotos paramos organizacijos arba bendro pobūdžio paramą teikiančiose organizacijose turi būti sukurtos specializuotos tarnybos, teikiančios tikslingą paramą konkrečioms aukų grupėms.

FRA atliko ribotą konkrečių paramos aukoms sričių (pvz., parama smurto šeimoje, prekybos žmonėmis ir neapykantos nusikaltimų aukoms) tyrimą, kuris buvo pagrįstas išsamiau FRA atliktu skirtingų pažeidžiamų aukų grupių tyrimu. Išvados rodo, kad kiekvienai iš šių grupių priklausančios aukos, kreipdamosi į teismą, gali susidurti su rimtomis problemomis. Šios išvados yra pagrįstos tuo pat metu FRA atliktu įvairių klausimų, susijusių su nusikaltimų aukomis, tyrimu, įskaitant konkrečių kategorijų aukų,

NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Parama moterims kovojant su smurtu

Ši taikomoji programa, vadinama *Clique180*, padeda moterims ieškoti informacijos apie tai, kaip elgtis tapus smurto auka. 2014 m. pasaulio futbolo čempionato metu pradėtoje naudoti programoje galima susipažinti su naudotojų pateiktais geografiniais duomenimis apie saugias ir nesaugias vietas, be to, joje paaiškinama smurto prieš moteris sąvoka. Paprastoje ir naudotojui suprantamoje sąsajoje pateikiamos nuorodos į paramos tarnybas ir smurto prieš moteris srityje galiojančius Brazilijos federalinius teisės aktus. Taikomojoje programoje taip pat galima rasti mygtuką, kurį spustelėjus galima tiesiogiai susisiekti su paramos tarnybų informacijos linija.

Priemonę galima atsisiųsti šiuo adresu: <http://clique180.org.br/download>.

pvz., migracijos, neapykantos nusikaltimų, smurto prieš moteris ir vaikų aukų, tyrimus.

FRA tyrimas rodo, kad aukos susiduria su tokiomis problemomis kaip didelė antrinės arba pakartotinės viktimizacijos, įbauginimo ir keršto tikimybė, baimė dėl policijos arba paramos tarnybos darbuotojo šališkumo ir su tuo susijęs nenoras pranešti apie atitinkamą nusikaltimą.

Šio projekto išvados rodo, kad visose valstybėse narėse bent tam tikroms konkrečioms aukų grupėms teikiamos specializuotos paslaugos. Šiuo atžvilgiu būtina atkreipti dėmesį į kai kuriuos perspektyvios patirties pavyzdžius. Tačiau valstybėse narėse teikiamos specializuotos paramos pobūdis ir dydis labai skiriasi (tai taip pat priklauso nuo atitinkamos aukų grupės). Todėl šioje srityje galima atlikti daug patobulinimų.

ES teisės aktai. Budapešto gairių E priemonė

Budapešto gairių E priemonės paskirtis – padėti patenkinti specialius tam tikrų aukų grupių poreikius. Taryba primena, kad specialūs kai kurių aukų poreikiai priklauso nuo nusikaltimo, kurio aukomis jie tapo, rūšies arba aplinkybių ir socialinių, fizinių ir psichologinių šių nusikaltimų padarinių. Be kitų grupių, gairėse užsimenama apie prekybos žmonėmis aukas ir vaikus, kurie tapo seksualinio išnaudojimo aukomis.

Žr. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628\(01\)&qid=1402495822750&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011G0628(01)&qid=1402495822750&from=EN) (anglų k.).

Individualaus vertinimo užtikrinimas siekiant nustatyti tikėtinus specialius apsaugos poreikius

Nusikaltimų aukų direktyvos 22 straipsnyje nustatyta, jog ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad, siekiant nustatyti tikėtinus specialius apsaugos poreikius, būtų atliekamas individualus aukų vertinimas. Tokie specialūs apsaugos poreikiai gali būti susiję su aukomis, kurios dėl sunkaus nusikaltimo patyrė didelę žalą, šališkumo arba diskriminacinius motyvais padaryto nusikaltimo aukomis arba aukomis, kurios tapo pažeidžiamos dėl savo santykių su nusikaltėliu ir priklausomybės nuo jo. FRA išvados rodo, kad policija dažnai nukreipia aukas į bendro pobūdžio paramos paslaugas teikiančias tarnybas, kurios tuomet turi toliau įvertinti tikėtiną individualų specialios paramos poreikį.

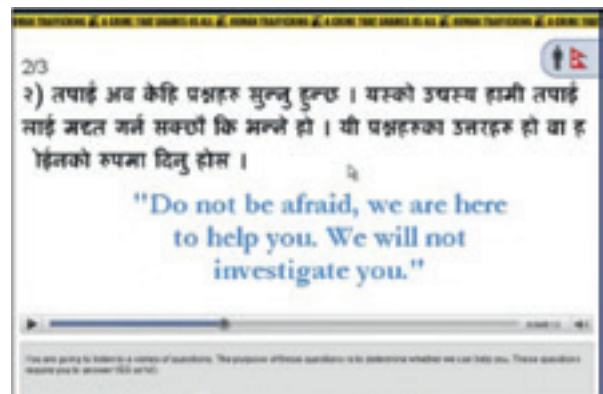
Svarbus vaidmuo, kurį atlieka paramos aukoms, turinčioms specialių poreikių, paslaugas teikiančios tarnybos ES valstybėse narėse

Nepaisant to, ar individualios paslaugos yra integruotos į didesnę bendro pobūdžio struktūrą, ar teikiamos atskirai, Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatyta, kad paramos tarnybos turėtų vadovautis požiūriu, pagal kurį paisoma specialių aukų poreikių, dėl nusikalstamos veikos patirtos žalos dydžio ir aukų, nusikaltėlių ir jų socialinės aplinkos asmenų ryšių. Tai, pvz., būtų specialūs vaikų poreikiai. Specialius poreikius turinčioms aukoms individualias paramos paslaugas teikiančios tarnybos gali būti ypač palankioje padėtyje, kai kalbama apie tam tikrų grupių teisių gynimą. Pavyzdžiui, neapykantos nusikaltimų aukos gali labiau pasikliauti ir pasitikėti mažesnėmis ir labai specializuotomis jų teises ginančiomis organizacijomis.

NUSIKALTIMŲ AUKOMS SKIRTOS NAUDINGOS PRIEMONĖS

Gyvybės palaikymo žinučių siuntimas prekybos žmonėmis aukoms

Aukų teksto vertimo pagalbos priemonėje naudojamos garso žinutės, kurios padeda teisėsaugos pareigūnams ir paramos aukoms tarnyboms (su kuriomis dažniausiai pirmiausia susisiekiama prekybos žmonėmis aukos, nekalbančios šalies, kurioje atsidadūrė, kalba) teikti pagrindinę pagalbą prekybos žmonėmis aukoms.

Įrašyti ir į 40 kalbų išversti trisdešimt penki pagrindiniai klausimai ir žinutės, įskaitant specialius klausimus vaikams.

Priemonę sukūrė UN.GIFT/UNODC, Austrijos kriminalinės žvalgybos tarnyba ir Austrijos NVO LEFOE-IBF. Žinučių tekstą padėjo kurti išgyvenusios prekybos žmonėmis aukos, be to, buvo konsultuojamasi su prekybos žmonėmis ekspertais, kurie specializuojasi aukų poreikių nustatymo srityje.

Priemonę galima atsisiųsti šiuo adresu: www.ungift.org/knowledgehub/en/tools/vita.html.

FRA nuomonė

ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad pirmoji institucija, į kurią kreipiasi auka, atliktų individualų aukos vertinimą (paprastai tai būna policija arba paramos aukoms organizacija). Aukos turėtų būti laiku nukreipiamos į specializuotą paramos aukoms tarnybą, kuri gali suteikti joms pagalbą ir padėti patenkinti jų poreikius. ES valstybės narės privalo užtikrinti, kad vaikai visada būtų vertinami kaip asmenys, kuriems reikalinga speciali apsauga atsižvelgiant į jų amžių, brandą, supratimo lygį ir bet kokius galimus jų bendravimo sutrikimus, kaip nustatyta Nusikaltimų aukų direktyvos 22 straipsnio 4 dalyje.

ES valstybėms narėms suteikiama galimybė specializuotas paslaugas teikti tiek atskirai, tiek kartu su bendro pobūdžio paramos paslaugomis arba nustatyti, kad jas teiktų bendro pobūdžio paslaugas teikianti organizacija, tačiau jos turėtų užtikrinti, kad būtų teikiamos paramos paslaugos, įskaitant paramą ir konsultacijas traumos atveju, susijusios su tiksline parama specialių poreikių turinčioms aukoms. Prie šių aukų priskiriami aukomis tapę vaikai, seksualinio smurto ir kitų smurtinių nusikaltimų dėl lyties aukos, negalią turinčios aukos, aukomis tapę nelegalūs migrantai ir artimųjų smurtą patyrusios aukos. Pagal Nusikaltimų aukų direktyvą teikiant šias paslaugas turėtų būti užtikrinama bent jau galimybė tinkamai laikinai apsigyventi aukoms, kurioms dėl neišvengiamos pakartotinės viktimizacijos, įbauginimo arba keršto rizikos reikalinga saugi vieta.

Be to, įgyvendindamos Nusikaltimų aukų direktyvą, ES valstybės narės turėtų ypatingą dėmesį skirti diskriminaciniams motyvais padarytų nusikaltimų aukų apsaugos poreikiams.

Veiklos standartai ir rodikliai

Nusikaltimų aukų direktyva nėra aiškiai orientuota į kokybę ir veiklos rezultatus. Tačiau siekiant, kad parama aukoms būtų veiksminga ir naudinga, kuriant, tobulinant ir nuolat teikiant paramą aukoms būtina ypatingą dėmesį skirti kokybės standartams. Rodikliai yra sudedamoji kokybės standartų dalis. Taikant pagal struktūros, proceso ir rezultato antraštines dalis nustatytų rodiklių grupavimo metodiką, galima išsiaiškinti visus veiksmus, kurių reikia imtis (nuo patvirtinimo ir ketinimo jų imtis iki realių veiksmų ir jų praktinių rezultatų). Dėl šios priežasties bus galima lengviau nustatyti pažangą,

palyginti sistemas ir taip patikimai įvertinti praktinius rezultatus.

Išsamioje ataskaitoje siūloma pasinaudoti įvairiais pagal šią metodinę sistemą taikomais rodikliais, pagrįstais galiojančiais paramos aukoms teikiamų paslaugų standartais. Patobulinta ir tikslesnė šių rodiklių (kuriuos turėtų patvirtinti susiję suinteresuotieji subjektai, pvz., paramos aukoms organizacijos) versija būtų naudingas atspirties taškas kuriant sisteminę stebėsenos ir vertinimo praktiką. Rodikliai turėtų būti derinami su aiškiais standartais, susijusiais su reikalaujama atitikties lygiu. Taip pat reikėtų sukurti duomenų rinkimo sistemą, kurioje atsispindėtų visi rodikliai. Šiomis aplinkybėmis reikėtų prisiminti Nusikaltimų aukų direktyvos 28 straipsnį, kuriame reikalaujama, kad valstybės narės nuo 2017 m. lapkričio mėn. ir vėliau kas trejus metus dalytųsi duomenimis apie praktinį aukų teisių pagal direktyvą įgyvendinimą.

Kokybės kontrolės standartų, kuriuose paisoma pilietinės visuomenės nepriklausomumo principo, nustatymas

Nusikaltimų aukų direktyvos 63 konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad, siekiant „paskatinti pranešti apie nusikaltimus ir palengvinti šį procesą ir sudaryti aukoms sąlygas ištrūkti iš pakartotinės viktimizacijos rato, itin svarbu, kad patikimos paramos tarnybos būtų prieinamos aukoms ir kad kompetentingos valdžios institucijos būtų pasirėngusios reaguoti į aukų pranešimus pagarbiai, jautriai, profesionaliai ir nediskriminuojamai“. Siekiant įvertinti, ar atitinkamos valstybės narės tarnybos atitinka šiuos kriterijus, reikėtų sukurti aiškius ir nuoseklius kokybės kontrolės mechanizmus, įskaitant tarpvalstybinius mechanizmus.

Kokybės standartų vertinimas pagal rodiklius

Kalbant apie paramos aukoms paslaugų kokybės standartus, pažymėtina, kad būtų naudinga nustatyti aiškius rodiklius ir gaires. FRA tyrime buvo nagrinėjami oficialiai patvirtinti pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai, kuriais vertinama ES valstybių narių tarnybų teikiamų bendro pobūdžio paramos aukoms paslaugų kokybė. Tokie rodikliai (tais atvejais, kai jie matuojami laikui bėgant) padėtų įvertinti Nusikaltimų aukų direktyvos įgyvendinimą ir poveikį aukoms ir jų galimybei praktiškai naudotis savo teisėmis.

FRA nuomonė

FRA atkreipia dėmesį į ES valstybių narių pareigą sukurti platų paramos aukoms tarnybų tinklą ir stebėti paramos tarnybų veiklą, taip užtikrinant, kad jų teikiamos paslaugos atitiktų nustatytus standartus ir, be kita ko, būtų gerbiamas pilietinės visuomenės nepriklausomumo principas.

FRA analizėje atkreiptas dėmesys į gerus kriterijų ir (arba) narystės sąlygų pavyzdžius, kuriuos pateikė ES lygmens skėtinės organizacijos, aktyviai veikiančios bendro pobūdžio paramos aukoms tinklų kūrimo, koordinavimo ir informavimo srityje arba teikiančios paramą konkrečioms aukų grupėms. Prie tokių kriterijų yra priskiriama, pvz.: paramos aukoms ir probacijos paslaugų atskyrimas, nepriklausomumas nuo politinės veiklos, paslaugų naudotojų (t. y. aukų) konfidencialumo užtikrinimas ir skaidrūs finansavimo šaltiniai. Pagal tokius standartus gali būti formuojamas pagrindas, kuriuo remiantis būtų nagrinėjami papildomi kriterijai, kuriuos, kai tinkama, būtų galima sukurti nacionaliniu, regioniniu ir ES lygmenimis.

Įkvėpimo kuriant paramos aukoms paslaugų kokybės kontrolės sistemą taip pat būtų galima semtis iš tarpusavio vertinimo sistemos, kurią visame pasaulyje naudoja nacionaliniai žmogaus teisių institutai (savarankiško akreditavimo sistema pagal vadinamuosius Paryžiaus principus).

Šiuo tikslu ir atsižvelgdamos į minėtus pavyzdžius, valstybės narės galėtų apvarstyti galimybę nustatyti paramos aukoms tarnybų akreditavimo sistemą.

FRA atkreipia dėmesį į nustatytų ir visuotinai pripažintų organizacinių ir veiklos standartų, kurie taikomi paramos aukoms teikimui, svarbą. FRA išvados rodo, kad mažiau nei pusė valstybių narių tokius standartus taiko bendro pobūdžio paramos paslaugoms.

Nusikaltimų aukų direktyvos 28 straipsnyje valstybėms narėms nustatyta pareiga nuo 2017 m. lapkričio mėn. (t. y. praėjus dvejim metams nuo direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino), o paskui kas trejus metus perduoti Europos Komisijai duomenis, parodančius, kaip aukos naudojosi Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatytomis teisėmis. Teikiant tokius duomenis reikėtų atsižvelgti į su parama aukoms ir aukų teisėmis susijusius rodiklius, įskaitant veiklos rezultatų rodiklius, susijusius su paslaugų, kurias teikia bendro pobūdžio paramos tarnybos, kokybe. Paslaugų teikimo kokybės rodikliai taip pat turėtų būti nustatomi tiesiogiai surenkant informaciją iš šiomis paslaugomis besinaudojančių aukų.

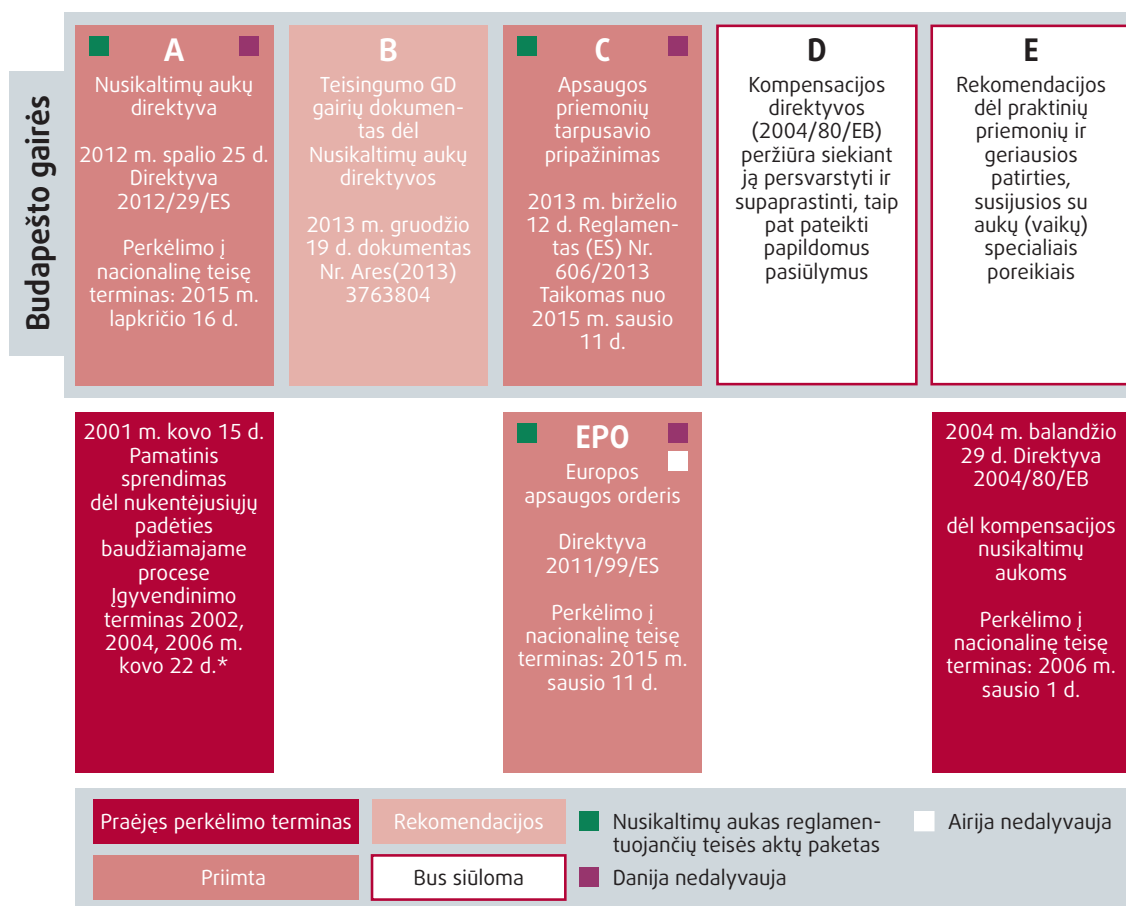
Atitinkamų ES valstybių narių paramos aukoms organizacijos ir (arba) vyriausybės, kai tinkama, turėtų apvarstyti galimybę sukurti bendrus paramos aukoms ir apskritai aukų teisių srityje taikomus rodiklius. Kuriant tokius rodiklius iš dalies galima pasinaudoti duomenimis, kuriuos reikalaujama rinkti pagal Nusikaltimų aukų direktyvos 28 straipsnį.

Nusikaltimų aukų direktyva

Nusikaltimų aukų direktyva yra svarbiausias iki šiol ES lygmeniu priimtas teisėkūros dokumentas, kuriuo užtikrinama aukų teisių apsauga. Ši direktyva yra pagrindinis nusikaltimų aukų apsaugos dokumentų rinkinio (t. y. įvairių Europos Komisijos pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, kurių paskirtis – sustiprinti ir patobulinti su aukų teisėmis susijusias nacionalines ir ES priemones) ramstis. Šis dokumentų rinkinys – tai reakcija į Europos Vadovų Tarybos raginimą laikytis bendro ir koordinuoto požiūrio į aukas, įtvirtinto Stokholmo programoje ir Budapešto gairėse, kuriose daugiausia dėmesio skiriama būtent aukų teisių ir apsaugos stiprinimui. ES valstybės narės Nusikaltimų aukų direktyvą į savo nacionalinę teisę turi perkelti iki 2015 m. lapkričio 16 d. Danija šiame procese nedalyvauja; todėl, praėjus direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, šioje šalyje galios pamatinis sprendimas.

Schema. Su nusikaltimų aukomis, visų pirma su paramos paslaugomis, susijusios ES priemonės

Pastaba. A–E žymėjimas yra naudojamas gairėse.
 * Danijai taikomas po Nusikaltimų aukų direktyvos perkėlimo termino.
 Šaltinis: FRA, 2014 m.

Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatyta keletas uždavinių, kuriais siekiama užtikrinti, kad veiksmingos paramos aukoms paslaugos būtų prieinamos visose ES valstybėse narėse. Joje įtvirtintos naujos nusikaltimų aukų teisės, o dauguma anksčiau galiojusių nuostatų paverčiamos privalomomis normomis, taip potencialią naudą, kurią aukos galėjo gauti, perkeliančios į aukų teisių turinį. Be to, direktyvoje paramos aukoms tarnybos nurodomos kaip pagrindinė sistemos dalis ir pripažįstamas pagrindinis jų vaidmuo sudarant sąlygas aukoms pasinaudoti savo teisėmis. Direktyvoje nustatomi būtinausi tarnybų veiklos standartai, o valstybės įpareigojamos užtikrinti galimybę kreiptis į tokias tarnybas, todėl ji gali padėti visoje ES performuoti paramos aukoms sistemą palankiai aukoms.

Tačiau direktyvoje nenumatytos taisyklės, kaip suderinti skirtingus požiūrius į aukų vaidmenį, kurių laikomasi įvairiose ES valstybių narių baudžiamosios teisenos sistemose, taigi ir į paramos aukoms paslaugų teikimą. Neabejotina, kad direktyvoje, kitaip nei pamatiniame sprendime, iš esmės nustatomi aukštesni standartai, tačiau dėl poreikio suderinti šiuos struktūrinius skirtumus neišvengiamai atsiranda erdvė laikytis skirtingų standartų paramos aukoms paslaugų kokybės srityje ir todėl kyla rizika, kad ne visur vienodai bus naudojamos aukų teisėmis.

Nusikaltimų aukų direktyvoje nustatytų aukštesnių standartų pavyzdžiai

Informavimas ir paramos teikimas:

- direktyvoje iš naujo atkreipiamas dėmesys į teisę suprasti ir būti suprastam; tai reiškia, kad su aukomis turi būti bendraujama joms suprantamu būdu (3 straipsnis);
- kitaip nei pamatiniame sprendime, direktyvos 4 straipsnyje nustatytos platesnės pirmojo kontakto su kompetentingomis valdžios institucijomis siekiant gauti informaciją teisės. Aukos nebeinformuojamos vien apie tarnybų ar organizacijų, į kurias gali kreiptis, rūšį. Užtuot tai darius, pagal 8 straipsnio 2 dalį jos iš pat pradžių turi būti tiesiogiai nukreipiamos į atitinkamas paramos aukoms tarnybas. Kitaip tariant, aukų reikėtų atsiklausti, ar jos nori būti nukreiptos į paramos tarnybą;
- direktyvoje aiškiai nustatyta, kad galimybė pasinaudoti paramos aukoms paslaugomis turi būti suteikiama nepaisant to, ar auka nusprendžia pateikti oficialų skundą ir kaltinimus, nors paprastai visuotinai sutariama, kad kompetentingos valdžios institucijos turėtų skatinti pranešti apie nusikaltimus (žr. direktyvos 63 konstatuojamąją dalį);
- direktyvoje nustatyta, kokios rūšies informacija apie bylą turėtų būti prieinama aukai. Ši informacija yra susijusi su baudžiamųjų kaltinimų pobūdžiu, teismo posėdžio laiku ir vieta, bet kokiu sprendimu užbaigti tyrimą arba nepradėti baudžiamojo persekiojimo, taip pat galutiniu teismo sprendimu. Tokių sprendimų motyvai taip pat turi būti aiškiai nurodomi;
- direktyvoje daromas skirtumas tarp bendro pobūdžio ir specializuotų paramos aukoms tarnybų (8 straipsnis) ir nurodomas būtinausias paslaugų, kurias privalo teikti valstybės narės, lygis (9 straipsnis). Kalbant apie paramą aukoms, pažymėtina, kad ypač svarbu nustatyti būtinausius standartus. Pamatiniame sprendime ES valstybės narės buvo raginamos skatinti paramos aukoms tarnybų veiklą teikiant aukoms informaciją, lydint jas ir joms padedant. Dabar paramos aukoms tarnybos turi pareigą teikti aiškiai apibrėžtas paslaugas, susijusias su aukų teisėmis, įskaitant konsultacijas galimybių pasinaudoti nacionalinėmis kompensavimo schemomis ir finansiniais bei praktiniais su padarytu nusikaltimu susijusiais klausimais, taip pat emocinę ir psichologinę paramą. Teikiant paslaugas taip pat konsultuojama antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, įbauginimo ir keršto rizikos ir prevencijos klausimais.

Pakankamų išteklių skyrimas:

- pagal tam tikras pareigas, taip pat neprivalomas pamatinio sprendimo nuostatas, kurios Nusikaltimų aukų direktyvoje paverčiamos privalomomis normomis, iš ES valstybių narių bus reikalaujama papildomai investuoti į personalą, įrangą ar patalpas. Tai reiškia, kad aukų laukiamieji teismuose turi būtų įrengti atskirai nuo kaltinamųjų laukiamųjų; šis reikalavimas turi būti įgyvendinamas bent jau naujose teismų patalpose (19 straipsnio 2 dalis). Valstybės narės taip pat turi įsigyti vaizdo konferencijoms ir įrašams reikalingą įrangą, numatyti privalomą pareigūnų, su kuriais pirmiausia bendrauja aukos, pvz., policininkų ir teismo darbuotojų, mokymą (25 straipsnio 1 dalis) ir užtikrinti, kad aukų padėtis būtų vertinama individualiai, siekiant nustatyti specialius su jų apsauga susijusius poreikius (22 straipsnio 2 dalis). FRA išvados rodo, kad kai kuriose valstybėse narėse šios priemonės dar nėra įgyvendintos.

Parama aukoms ir pagrindinės teisės

Parama aukoms yra būtina siekiant užtikrinti veiksmingas aukų pagrindines teises apskritai, ypač aukų teisę kreiptis į teismą. Ši nuostata atitinka ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį. Nusikaltimai yra ypač sunki pagrindinių teisių pažeidimo forma, todėl baudžiamojoje teisėje ir teisejoje siekiama užtikrinti svarbiausių fizinių asmenų pagrindinių teisių aspektų apsaugą. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) savo praktikoje taip pat laikosi tokio požiūrio. Tačiau baudžiamojoje teisėje nustatyta bausmė bus prasminga tik jeigu ją parems veiksminga teisėsaugos sistema ir jei valdžios institucijos rodys savo pasiryžimą įgyvendinti įstatymų nuostatas⁴. Lygiai taip pat aukoms turėtų būti suteikiama galimybė pasinaudoti veiksminga parama.

Ši aukų teisė kreiptis į teismą turi būti ne tik teorinė, bet ir veiksminga⁵. 2011 m. sprendime EŽTT pabrėžė, kad „(Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos) Konvencijoje (EŽTK), kaip pavienių žmonių teisių apsaugos priemonėje, reikalaujama, kad jos nuostatos būtų aiškinamos ir taikomos siekiant užtikrinti joje nustatytų apsaugos priemonių praktiškumą ir veiksmingumą“⁶.

Atsižvelgiant į sunkumus, su kuriais aukos susiduria kreipdamosi į policiją ir pranešdamos jai apie nusikaltimą, veiksmingai teisei į teisingumą užtikrinti reikia patvirtinti naujas priemones. Šios priemonės turėtų būti skirtos fiziniams asmeniui ir būti susijusios su, pvz., informavimu, parama ir konsultavimu. Jos taip pat turėtų padėti spręsti nacionalinius klausimus, rengti specialistų mokymus, nustatyti apsaugos nuo diskriminacijos institucijose formas arba procedūras, kurias taikant būtų galima tinkamai įgyvendinti aukų teises ir reaguoti į jų poreikius. Galiausiai tai yra susiję su bendra padėtimi visuomenėje. Jei visuomenėje vyrauja nepalankus požiūris, aukos gali vengti naudotis pagalba, nes nesitikės sulaukti supratimo ir užuojautos.

Kreipdamosi į teismą aukos turi teisę gauti paramą, tačiau dažnai jų teisės kreiptis į teismą veiksmingumas priklausys nuo galimybės kreiptis į paramos aukoms tarnybas. Todėl veiksminga paramos tarnybų veikla yra itin svarbi padedant paversti aukų teises kreiptis į teismą tikrove. Atsižvelgiant į daugumą pagrindinių teisių, ES valstybės narės turi pareigą imtis veiksmų ir teikti paslaugas, tačiau įpareigojimu teikti tinkamas paramos paslaugas nėra apibūdinama, kaip valstybės narės turi teikti tas paslaugas. Pagal Chartijos 47 straipsnį reikalaujama investicijų pobūdis iš dalies priklausys nuo to, kokios praktinės investicijos yra galimos atsižvelgiant į susijusias aplinkybes. Valstybės bent jau turi pareigą užtikrinti laipsnišką aukų teisių veiksmingai kreiptis į teismą įgyvendinimą, o tai reiškia nuolatinį nusikaltimų aukoms teikiamų paslaugų tobulinimą.

Atlikus išsamesnę analizę galima išskirti tam tikrus konkrečius aukų teisės kreiptis į teismą aspektus. Šie įvairūs aspektai rodo didelę Chartijoje nustatytų aukų teisių įvairovę. Kai kurie šie aspektai gali būti matomi tiek Chartijoje, tiek Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK). Pavyzdžiui, Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje užtikrinama, kad joje garantuojamų teisių esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta atitinkamose EŽTK nuostatose. Papildomi aukos teisių kreiptis į teismą aspektai yra susiję tik su Chartijos 47 straipsniu, kuriame nustatytos platesnės teisės nei EŽTK.

EŽTT praktika grindžiama dviem ramsčiais: pirma, teismo nurodomos tam tikrų teisių procesinės dalys (įskaitant EŽTK 2, 3, 4 ir 8 straipsnius) ir, antra, teisė į veiksmingą teisminę gynybą pagal EŽTK 13 straipsnį. Pirmašis ramstis, t. y. procesiniai esminių straipsnių aspektai, iš esmės yra susiję su baudžiamosios teisės nuostatų paskirtimi ir priverstiniu jų įgyvendinimu siekiant atgrasyti potencialius nusikaltėlius nuo žmogaus teisių pažeidimų. Antrasis ramstis yra susijęs su aukų teise į tai, kad jų teisių pažeidimas būtų vertinamas rimtai, o pažeistos teisės būtų apgintos.

⁴ 1998 m. spalio 28 d. EŽTT sprendimo byloje *Osman prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 23452/94, 115 punktas; 2003 m. gegužės 6 d. EŽTT nutartis byloje *Menson prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 47916/99; 2010 m. spalio 14 d. EŽTT sprendimo byloje *A prieš Kroatiją*, Nr. 55164/08, 78 punktas.

⁵ 2012 m. gruodžio 13 d. EŽTT sprendimo byloje *El-Masri prieš buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 39630/09, 255 punktas.

⁶ 2011 m. liepos 7 d. EŽTT sprendimo byloje *Al-Skeini ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 55721/07, 162 punktas.

Baudžiamojoje teisėje vartojamos apibrėžtys ir procesinės garantijos

Siekdama užtikrinti veiksmingus praktinius tyrimo veiksmus, valstybė pirmiausia turi priimti baudžiamosios teisės nuostatas, kuriose turi išsamiai nustatyti bausmes už atitinkamo straipsnio pažeidimą⁷. Tokiose nuostatose turi būti įtvirtinta žmogaus teisių pažeidimų, nuo kurių nukentėjo auka, esmė. Pavyzdžiui, siekiant apibūdinti visus dėl ilgalaikio smurto šeimoje aukų patiriamus teisių pažeidimus, įstatyme turi būti nustatyta baudžiamoji atsakomybė ne vien už pavienius smurtinius veiksmus. Jame taip pat turi būti apibūdinamas psichologinis tokių ryšių poveikis, įskaitant baimės ir bejėgiškumo jausmą ir ilgalaikiu laikotarpiu patirtą šmeižtą⁸. Kita vertus, jei kalbama apie smurtinius veiksmus diskriminaciniais motyvais, baudžiamajame įstatyme turi būti apibūdinti ne tik smurto atvejai, bet ir gana išsamiai aprašomas diskriminacinis aspektas⁹.

Sužinojusios apie incidentą, valdžios institucijos turi veikti savo iniciatyva; jos negali palikti aukos ir jos giminių likimo valioje, kad pačios spręstų bylos iškėlimo klausimus. Aukos teisė kreiptis į teismą nėra pagrįsta aktyviu jos dalyvavimu, pvz., policijos informavimu apie nusikaltimą arba pagalbos tyrimo ar baudžiamojo persekiojimo metu teikimu¹⁰.

Asmuo, kuris gali pagrįstai teigti, kad tapo smurtinės viktimizacijos auka, turi teisę, kad jo atžvilgiu būtų atliekamas „nuoseklus ir veiksmingas tyrimas, kurį užbaigus būtų nustatyti ir nubausti atsakingi asmenys“¹¹. Valdžios institucijos turi imtis visų joms prieinamų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų su nusikaltimu susijusių įrodymų apsaugą, be kita ko, įskaitant liudytojų parodymus ir teismo ekspertizės įrodymus. Aukos procedūroje turi dalyvauti tiek, kiek tai reikalinga jų teisėtiems interesams apsaugoti.

Chartijos 47 straipsnyje nustatytos papildomos aukų teisės

Kaltinamųjų procesinės teisės garantuojamos EŽTK 6 straipsnyje (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), o aukų – EŽTK 13 straipsnyje (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę). Nusikaltimų aukos negali reikalauti teisių į teisingą bylos nagrinėjimą pagal EŽTK 6 straipsnį, išskyrus atvejus, kai jos į baudžiamąją bylą įstoja siekdamos baudžiamajame procese nustatyta tvarka patenkinti civilinės teisės reikalavimus¹². Tačiau net ir tokiais atvejais aukoms jų civilinės teisės reikalavimų atžvilgiu suteikiamos 6 straipsnyje nustatytos teisės ir taip yra ne todėl, kad jos tapo aukomis pagal baudžiamosios teisės nuostatas. EŽTK nustatyta žmogaus teisių sistema, teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę yra atskiri ir tarpusavyje nesusiję dalykai.

Chartijoje nepalaikomas EŽTK išdėstytas požiūris į kaltinamųjų ir aukų atskyrimą (47 straipsnis). Pagal Chartiją nusikaltimų aukos naudojasi ne tik teise į veiksmingą teisinę gynybos priemonę, kuri apima įvairias EŽTK 13 straipsnyje nustatytas teises, bet ir teisėmis į teisingą bylos nagrinėjimą (6 straipsnio 1 dalis), t. y.:

- teise, kad bylą teisingai ir viešai per pagrįstą terminą išnagrinėtų nepriklausomas teismas;
- teise gauti konsultaciją ir būti atstovaujamos;
- teise į teisinę pagalbą, suteikiamą aukoms, kurioms trūksta lėšų, jeigu tokia teisinė pagalba yra būtina siekiant užtikrinti aukų teisę veiksmingai kreiptis į teismą.

Nusikaltimų aukų direktyvoje atkreipiamas dėmesys į svarbius šių teisių į teisingą bylos nagrinėjimą aspektus, pvz., į teisę būti išklaustyta (10 straipsnis) ir teisę į teisinę pagalbą (13 straipsnis). Be to, Nusikaltimų aukų direktyvos 66 konstatuojamojoje dalyje pateikiama aiški nuoroda į Chartijoje nustatytas aukų teises ir atkreipiamas dėmesys į aukų „teisę į teisingą teismo procesą“.

⁷ 2003 m. gruodžio 4 d. EŽTT sprendimo byloje *M.C. prieš Bulgariją*, Nr. 39272/98, 150, 153 ir 166 punktai; 2010 m. birželio 1 d. EŽTT sprendimo byloje *Gäfgen prieš Vokietiją* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 22978/05, 117 punktas.

⁸ 2013 m. kovo 26 d. EŽTT sprendimo byloje *Valiulienė prieš Lietuvą*, Nr. 33234/07, 69–70 punktai; 2013 m. gegužės 28 d. EŽTT sprendimo byloje *Eremia prieš Moldovos Respubliką*, Nr. 3564/11, 54 punktas.

⁹ 2005 m. liepos 6 d. EŽTT sprendimo byloje *Nachova prieš Bulgariją* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 43577/98, 160 punktas.

¹⁰ 2013 m. rugsėjo 3 d. EŽTT sprendimo byloje *Cadiroğlu prieš Turkiją*, Nr. 15762/10, 30 punktas.

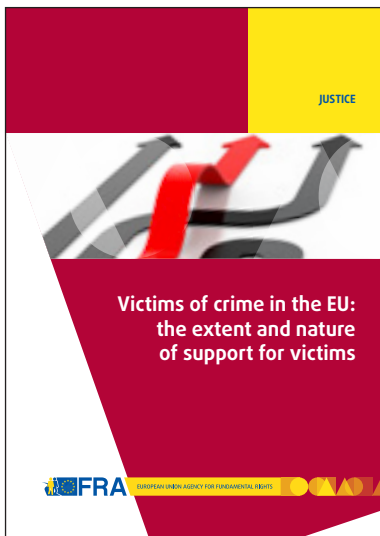
¹¹ 2010 m. birželio 1 d. EŽTT sprendimo byloje *Gäfgen prieš Vokietiją* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 22978/05, 116 ir 117 punktai; 2012 m. gruodžio 13 d. EŽTT sprendimo byloje *El-Masri prieš buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (Didžiosios kolegijos sprendimas), Nr. 39630/09, 255 punktas.

¹² 2004 m. vasario 12 d. EŽTT sprendimo byloje *Perez prieš Prancūziją*, Nr. 47287/99, 57–72 punktai; 2013 m. balandžio 25 d. EŽTT sprendimas byloje *Novak prieš Slovėniją*, Nr. 5420/07.

Nusikaltimų aukų teisės kreiptis į teismą ir būti apsaugotoms nuo pakartotinės viktimizacijos praktikoje gali būti tik iliuzija, jeigu aukos negaus profesionalios konsultacijos ir paramos. Šiame Europos pagrindinių teisių agentūros (FRA) atliktame tyrime, atsižvelgiant į 2012 m. Nusikaltimų aukų direktyvą, nagrinėjama, kaip 28 ES valstybėse narėse tokioms aukoms teikiamos paramos paslaugos. Tyrime daugiausia dėmesio skiriama ne abstraktiems pagrindinių teisių standartams, bet galutiniams praktiniams rezultatams. FRA tyrimo metu nustatyti perspektyvios patirties pavyzdžiai, iš kurių įkvėpimo gali pasisemti tos valstybės narės, kurios siekia patobulinti savo paramos aukoms sistemas. Atlikus tyrimą taip pat nustatytos kelios sritys, kuriose valstybės narės šiuo metu neatitinka direktyvos reikalavimų. Siekdamos iki 2015 m. lapkričio 16 d. įgyvendinti direktyvos reikalavimus, valstybės narės turės imtis papildomų teisinių ir politinių priemonių.

Papildoma informacija

Išsamią FRA ataskaitą apie paramos aukoms paslaugas *Nusikaltimų aukos ES: aukoms teikiama parama ir jos pobūdis* (2014 m.) galima rasti adresu <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/victims-crime-eu-support> (anglų k.).

Aukų teisių ir paramos ES apžvalgą galima rasti adresu <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/victims-support-services> (anglų k.).

Taip pat žr. FRA atliktų keturių didelio masto apklausų rezultatų ataskaitas:

- *ES-MIDIS – Europos Sąjungos mažumų ir diskriminacijos apklausa. Pagrindinių rezultatų ataskaita* (2009 m.), galima rasti adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/eu-midis-main-results-report> (anglų k.).
- *Žydų diskriminacija ir neapykantos nusikaltimai žydams ES valstybėse narėse: su antisemitizmu susijusi patirtis ir jo supratimas* (2013 m.), galima rasti adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/discrimination-and-hate-crime-against-jews-eu-member-states-experiences-and> (anglų k.).
- *Smurtas prieš moteris: ES apklausa* (2014 m.), galima rasti adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-main-results> (anglų k.).
- *ES LGBT apklausa – Europos Sąjungos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų apklausa* (2014 m.), galima rasti adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main> (anglų k.).

Informacija apie FRA veiklą teisės kreiptis į teismą užtikrinimo srityje pateikiama adresu <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice> (anglų k.).

Leidinių biuras

EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA (FRA)

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena, Austrija
Tel. +43 158030-0 – Faks. +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014 m.
Nuotrauka: © Shutterstock

ISBN 978-92-9239-679-4